

ԲՇՇԿՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՕԳՏԱԳՈՐԾՎՈՂ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ԴԵՂԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գործողության ոլորտը

Կենսաբանական դեղերի արտադրության մեջ կիրառվող մեթոդները կրիտիկական գործոն են՝ համապատասխան կարգավորող հսկողությունն ձեռնարկելու համար: Ուստի, կենսաբանական դեղերը կարող են դասակարգվել՝ մեծապես հիմնվելով դրանց արտադրման մեթոդի վրա: Սույն Հավելվածը տարածվում է արտադրության հետեւյալ մեթոդներով պատրաստված կենսաբանական դեղերի վրա ⁽¹⁾: Հետեւյալ մեթոդներով արտադրված կենսաբանական դեղերն են՝ պատվաստանյութերը, իմունային շիճուկները, հակազենները, հորմոնները, ցիտոկինները, էնզիմները եւ ֆերմենտացման արդյունքում ստացված այլ արտադրանք (ներառյալ մոնոկլոնային հակամարմինները եւ ռեկոմբինանտային ԴՆԹ-ից ստացված արտադրանքը):

ա) մանրէների կուլտուրաներ՝ բացառությամբ ռեկոմբինանտային ԴՆԹ-ի տեխնոլոգիայով ստացվածների,

բ) մանրէների եւ բջիջների կուլտուրաներ, այդ թվում՝ ռեկոմբինանտային ԴՆԹ-ի տեխնոլոգիայով եւ հիբրիդացման մեթոդներով ստացվածները,

գ) կենսաբանական հյուսվածքներից էքստրակցիա (լուծամզում),

դ) սաղմերի կամ կենդանիների մեջ կենդանի հարուցիչների բազմացում:

Սույն Հավելվածի ոչ բոլոր կետերն են տարածվում «ա» կատեգորիայի արտադրանքի վրա:

Ծանոթագրություն.

Սույն ուղեցույցի մշակման ժամանակ պատշաճ ուշադրություն է դարձվել արտադրական հաստատությունների եւ հսկողության լաբորատորիաների համար ԱՀԿ-ի կողմից առաջարկվող ընդհանուր պահանջների վրա:

Կենսաբանական արտադրանքի հատուկ տեսակներին ներկայացվող մանրամասն պահանջներ սույն ուղեցույցով չեն սահմանվում, եւ, ուստի, հաշվի են առնվում Արտոնագրված դեղերի հարցերով կոմիտեի (CPMP) կողմից

թողարկված այլ ուղեցույցներ, օրինակ՝ Մոնոկլոնային հակամարմինների և ռեկոմբինանտային ԴՆԹ-ի տեխնոլոգիայով ստացված արտադրանքի ուղեցույցները («Եվրոպական համայնքում դեղերի ոլորտը կարգավորող կանոններ», 3-րդ հատոր):

Սկզբունքը

Կենսաբանական դեղերի արտադրությունն ունի որոշ առանձնահատկություններ, որոնք պայմանավորված են արտադրանքի և արտադրական գործընթացի բնույթով: Կենսաբանական դեղերի արտադրման, հսկման և պահպանման առանձնահատկություններից ելնելով՝ անհրաժեշտ է ձեռնարկել հատուկ նախազգուշական միջոցներ:

Ի տարբերություն կայունության բարձր մակարդակ ապահովող քիմիական և ֆիզիկական մեթոդներով արտադրվող ավանդական դեղերի՝ կենսաբանական դեղերի արտադրությունն ընդգրկում է կենսաբանական գործընթացներ և նյութեր, այն է՝ բջիջների աճեցում կամ կենդանի օրգանիզմներից նյութերի էքստրակցիա: Նշված կենսաբանական գործընթացները կարող են ի հայտ բերել ներքին փոփոխականություն, որը հանգեցնում է միջանկյալ արտադրանքի չափի և բնույթի փոփոխության: Ավելին, աճեցման գործընթացներում օգտագործվող նյութերը բարենպաստ միջավայր են ստեղծում մանրէային աղտոտիչների աճի համար:

Կենսաբանական դեղերի հսկումը, սովորաբար, իրականացվում է կենսավերլուծական մեթոդներով, որոնք ավելի փոփոխական են ֆիզիկաքիմիական մեթոդների համեմատությամբ: Ուստի, ներարտադրական հսկողությունը կարևոր է կենսաբանական դեղերի արտադրության համար:

Հետևյալ մեթոդներով արտադրված կենսաբանական դեղերն են՝ պատվաստանյութերը, իմունային շիճուկները, հակազենները, հորմոնները, ցիտոկինները, էնզիմները և ֆերմենտացման արդյունքում ստացված այլ արտադրանք (ներառյալ մոնոկլոնային հակամարմինները և ռեկոմբինանտային ԴՆԹ-ից ստացվող արտադրանքը):

Անձնակազմը

1. Կենսաբանական դեղերի արտադրության տարածքներում աշխատող ամբողջ անձնակազմը (այդ թվում՝ մաքրման, շահագործման աշխատանքներ կամ որակի հսկում իրականացնող անձնակազմը) պետք է արտադրվող արտադրանքի եւ իրենց աշխատանքի վերաբերյալ լրացուցիչ վերապատրաստում անցնի: Անձնակազմը պետք է համապատասխան տեղեկատվություն ունենա եւ համապատասխան վերապատրաստում անցնի անձնական հիգիենայի եւ մանրէաբանության վերաբերյալ:
2. Արտադրության եւ որակի հսկման համար պատասխանատու անձինք պետք է համապատասխան կրթություն ունենան հետեւյալ գիտական ոլորտներում՝ բակտերիոլոգիա, կենսաբանություն, կենսաչափություն, քիմիա, բժշկագիտություն, դեղագործություն, դեղաբանություն, վիրուսաբանություն, իմունաբանություն եւ անասնաբուժություն, ինչպես նաեւ՝ ունենան բավարար աշխատանքային փորձ, որը նրանց հնարավորություն կտա կառավարելու տվյալ գործընթացը:
3. Արտադրանքի անվտանգության համար պետք է հաշվի առնել անձնակազմի իմունային կարգավիճակը: Արտադրության, սպասարկման, թեստավորման եւ կենդանիների խնամքի մեջ ներգրավված բոլոր աշխատակիցները (եւ տեսուչները) հարկ եղած դեպքում պետք է պատվաստվեն համապատասխան պատվաստանյութերով եւ ենթարկվեն կանոնավոր բժշկական զննման: Բացի այն ակնհայտ խնդրից, որ անձնակազմը ենթակա է վարակի հարուցիչների, ուժեղ ազդող թույների կամ ալերգենների վտանգին, անհրաժեշտ է խուսափել արտադրանքի սերիայի՝ վարակի հարուցիչներով աղտոտման վտանգից: Ընդհանուր առմամբ, այցելուների մուտքն արտադրական տարածքներ պետք է բացառվի:
4. Աշխատակցի իմունային կարգավիճակի ցանկացած փոփոխություն, որը կարող է բացասաբար անդրադառնալ արտադրանքի որակի վրա, կարող է հիմք համարվել՝ աշխատակցի մուտքն արտադրամաս արգելելու համար: Պալարախտի դեմ պատվաստանյութի եւ տուբերկուլինների արտադրության մեջ կարող են ընդգրկվել միայն իմունային կարգավիճակի կանոնավոր ստուգում անցած եւ կրծքավանդակի ռենտգեն հետազոտության ենթարկված աշխատողները:

5. Աշխատանքային օրվա ընթացքում անձնակազմը չպետք է մի տարածքից, որտեղ հնարավոր է շփում կենդանի օրգանիզմների կամ կենդանիների հետ, անցնի մեկ այլ տարածք, որտեղ աշխատում են այլ օրգանիզմների կամ դեղերի հետ: Եթե հնարավոր չէ խուսափել մի տարածքից մյուսն անցնելուց, արտադրության մեջ ներգրավված անձնակազմը պետք է հետեւի աղտոտիչների տարածումը կանխելու նպատակով հստակորեն սահմանված կանոններին, որոնք ներառում են հագուստն ու կոշիկները փոխելը եւ, հարկ եղած դեպքում՝ ցնցուղ ընդունելը:

Տարածքները եւ սարքավորումները

6. Արտադրատարածքներում մասնիկներով եւ միկրոօրգանիզմներով միջավայրի աղտոտման նկատմամբ հսկողության աստիճանը պետք է համապատասխանի արտադրանքի տեսակին եւ արտադրության փուլին՝ հաշվի առնելով էլանյութերի աղտոտվածության մակարդակը եւ ռիսկը պատրաստի արտադրանքի համար:
7. Հաշվի առնելով կենսաբանական դեղերի միջեւ խաչաձեւ աղտոտման ռիսկը՝ հատկապես արտադրության այն փուլերում, որտեղ օգտագործվում են կենդանի օրգանիզմներ, կարող է պահանջվել տարածքների եւ սարքավորումների հետ կապված լրացուցիչ նախազգուշական միջոցներ ձեռնարկել, ինչպես օրինակ՝ հատուկ առանձնացված տարածքների եւ սարքավորումների օգտագործումը, փուլային սկզբունքով արտադրության կազմակերպումը եւ փակ համակարգերի օգտագործումը: Արտադրանքի բնույթով, ինչպես նաեւ օգտագործված սարքավորումներով որոշվում է անհրաժեշտ առանձնացման մակարդակը՝ խաչաձեւ աղտոտումից խուսափելու համար:
8. Սկզբունքորեն, պալարախտի դեմ պատվաստանյութի արտադրության համար եւ տուբերկուլինային արտադրանքի արտադրության մեջ ընդգրկված կենդանի օրգանիզմներով աշխատելու համար պետք է օգտագործվեն հատուկ առանձնացված տարածքներ:
9. Հատուկ առանձնացված տարածքներ պետք է օգտագործվեն սիբիրախտի (բացիլուս անտրացիս), բոտուլիզմի (կլոստրիդիում բոտիլինիում) եւ փայտացման (կլոստրիդիում տետանի) միկրոօրգանիզմների հետ աշխատելիս՝ մինչեւ դրանց ակտիվազերծման գործընթացն ավարտվի:

10. Փուլային սկզբունքով արտադրությունը կարող է կիրառվել այլ սպորազոյացնող օրգանիզմների համար՝ պայմանով, որ տարածքները հատուկ առանձնացված լինեն արտադրանքի այդ տեսակի համար, եւ միաժամանակ նույն տարածքում մեկից ավելի արտադրատեսակների արտադրություն չիրականացվի:
11. Միաժամանակյա արտադրություն միեւնույն տարածքում՝ բիոռեակտորների փակ համակարգերի օգտագործմամբ, կարող է թույլատրելի լինել այնպիսի արտադրանքի համար, ինչպիսիք են՝ մոնոկլոնային հակամարմինները եւ ռեկոմբինանտային ԴՆԹ-ի տեխնոլոգիայով պատրաստված արտադրանքը:
12. Արտադրանք ստանալուց հետո մշակման փուլերը կարող են իրականացվել միաժամանակ միեւնույն արտադրատարածքում, եթե համապատասխան նախագրուշական միջոցներ ձեռնարկվեն՝ խաչաձեւ աղտոտումը կանխարգելելու համար: Սպանված պատվաստանյութի եւ անատոքսինի դեպքում զուգահեռ մշակում կարող է իրականացվել միայն կուլտուրայի ակտիվազերծումից կամ թունազերծումից հետո:
13. Մանրէազերծ արտադրանքի մշակման համար պետք է օգտագործվեն ավելցուկային ճնշմամբ տարածքներ, սակայն ախտածինների ազդեցությանը ենթակա հատուկ տարածքներում թույլատրելի է բացասական ճնշումը՝ դրանց տարածումը կանխելու նկատառումներով:

Եթե ապանեխիչ պայմաններում ախտածինների մշակման համար օգտագործվում են բացասական ճնշմամբ տարածքներ կամ կենսաբանական անվտանգության բոքսեր, դրանք պետք է շրջապատված լինեն դրական ճնշմամբ մանրէազերծ գոտիով:
14. Օդի ֆիլտրման սարքավորումները պետք է հատուկ լինեն տվյալ մշակման տարածքին, իսկ օդի վերաշրջանառություն չպետք է տեղի ունենա այն տարածքներից, որտեղ աշխատում են կենդանի ախտածին օրգանիզմների հետ:
15. Արտադրատարածքների եւ սարքավորումների կառուցվածքն ու դասավորությունը պետք է ապահովի դրանց արդյունավետ մաքրումը եւ ախտահանումը (օրինակ՝ ֆումիգացմամբ): Մաքրման եւ ախտահանման ընթացակարգերի համապատասխանությունը պետք է վալիդացվի:
16. Կենդանի օրգանիզմներով աշխատանքի ընթացքում օգտագործվող սարքավորումը պետք է նախագծվի այնպես, որ կուլտուրաներն արտադրության

ընթացքում մնան մաքուր վիճակում եւ բացառվի արտաքին աղբյուրներից աղտոտումը:

17. Խողովակաշարերի համակարգը, փականները եւ օդափոխման ֆիլտրերը պետք է պատշաճ կերպով նախագծվեն՝ հեշտացնելու համար դրանց մաքրումը եւ մանրէազերծումը: Խրախուսվում է «տեղում մաքրում» եւ «տեղում մանրէազերծում» համակարգերի օգտագործումը: Ֆերմենտացիոն անոթների փականները պետք է լիովին նախատեսված լինեն գոլորշիով մանրէազերծման համար: Օդափոխիչ ֆիլտրերը պետք է լինեն ջրամերժ եւ վալիդացված՝ դրանց պիտանիության ժամկետի ամբողջ ընթացքի համար:
18. Առաջնային պաշտպանիչ շերտը պետք է նախագծվի եւ թեստավորվի՝ բացառելու համար արտահոսքի վտանգը:
19. Ախտածին միկրոօրգանիզմներ պարունակող հեղուկ թափոնները պետք է արդյունավետ կերպով վարակազերծվեն:
20. Ելնելով կենսաբանական արտադրանքի կամ գործընթացների փոփոխականությունից՝ որոշ հավելանյութեր կամ բաղադրամասեր պետք է չափվեն կամ կշռվեն արտադրական գործընթացի ժամանակ (օրինակ՝ բուֆերային լուծույթներ): Նման դեպքերում արտադրատարածքում թույլատրվում է պահել այդ նյութերի փոքր պաշարներ:

Վիվարիում (կենդանակացարան) եւ կենդանիների խնամքը

21. Կենդանիներն օգտագործվում են մի շարք կենսաբանական արտադրատեսակների՝ պոլիոմիելիտի դեմ պատվաստանյութի (կապիկներ), օձի հակաթունային շիճուկի (ձիեր եւ այծեր), կատաղության դեմ պատվաստանյութի (ճագարներ, մկներ ու գերմանամկներ) եւ շիճուկային գոնադոտրոպինի (ձիեր) արտադրության մեջ: Ավելին, կենդանիները կարող են օգտագործվել շատ շիճուկների եւ պատվաստանյութերի որակի հսկման համար, օրինակ՝ կապույտ հազի դեմ պատվաստանյութի (մկներ), ջերմաձնությունը որոշելու փորձարկումների (ճագարներ), պալարախտի դեմ պատվաստանյութի (ծովախոզուկներ) համար:
22. 86/609/ԵՏՀ հրահանգով սահմանվում են վիվարիումին, կենդանիների խնամքին

եւ կարանտինին վերաբերող ընդհանուր պահանջները: Կենսաբանական արտադրանքի արտադրության եւ հսկման համար օգտագործվող կենդանիների վիվարիումը պետք է առանձնացված լինի արտադրության եւ որակի հսկման տարածքներից: Որոշ ելանյութերի ստացման, ինչպես նաեւ որակի հսկման եւ անվտանգության թեստավորման համար օգտագործվող կենդանիների առողջական վիճակը պետք է ենթարկվի մոնիտորինգի եւ արձանագրվի: Նշված տարածքներում աշխատող անձնակազմին պետք է տրամադրվի հատուկ հագուստ եւ հանդերձարաններ: Եթե կենսաբանական դեղերի արտադրության կամ որակի հսկման համար օգտագործվում են կապիկներ, ապա հատուկ ուշադրություն է պահանջվում՝ ինչպես սահմանված է կենսաբանական նյութերի վերաբերյալ ԱՀԿ գործող պահանջների թիվ 7 փաստաթղթում:

Փաստաթղթերը

23. Կենսաբանական ելանյութերի սպեցիֆիկացիաներին անհրաժեշտ է կցել լրացուցիչ փաստաթղթեր՝ դրանց աղբյուրի, ծագման, արտադրության մեթոդի եւ իրականացվող հսկողության՝ մասնավորապես մանրէաբանական հսկողության վերաբերյալ:
24. Սպեցիֆիկացիաներ, որպես կանոն, պահանջվում են նաեւ միջանկյալ եւ բալք կենսաբանական դեղերի համար:

«Գիտափորձերի եւ այլ գիտական նպատակներով օգտագործվող կենդանիների պաշտպանության վերաբերյալ՝ անդամ պետությունների օրենքների, կանոնակարգերի եւ վարչական ակտերի համապատասխանեցման մասին» Խորհրդի 86/609/ԵՏՀ հրահանգը փոփոխող՝ Խորհրդի եւ Եվրոպական պառլամենտի 2003 թվականի հուլիսի 22-ի 2003/65/ԵՀ հրահանգ (ՊՏ L 230, 16.09.2003թ., էջ 32-33):

Արտադրությունը

Ելանյութերը

25. Ելանյութերի աղբյուրը, ծագումը եւ կիրառելիությունը պետք է հստակորեն որոշվի: Եթե անհրաժեշտ թեստերը պահանջում են երկար ժամանակ, թույլատրվում է ելանյութերի մշակումը կատարել նախքան թեստավորման

արդյունքների ստացումը: Նման դեպքերում պատրաստի արտադրանքի թողարկումը պայմանավորված է այդ թեստերի բավարար արդյունքներով:

26. Եթե պահանջվում է ելանյութերի մանրէագերծում, հնարավորության դեպքում այն պետք է իրականացվի ջերմային մեթոդով: Հարկ եղած դեպքում, կենսաբանական նյութերի ակտիվացրած համար կարելի է նաև օգտագործել այլ համապատասխան մեթոդներ (օրինակ՝ ճառագայթում):

Ցանքսային կուլտուրաների եւ բջիջների բանկի համակարգը

27. Կրկնվող վերացանքսի կամ բազմակի վերարտադրման հետեւանքով հասկությունների անցանկալի փոփոխությունները կանխելու համար՝ մանրէային կուլտուրաներից, բջիջների կուլտուրաներից կամ սաղմերի եւ կենդանիների մեջ բազմացնելու միջոցով ստացված կենսաբանական դեղերի արտադրությունը պետք է հիմնվի ցանքսային կուլտուրաների եւ (կամ) բջիջների հիմնական ու աշխատանքային բանկերի համակարգի վրա:
28. Ցանքսային լոտի կամ բջիջների բանկի եւ պատրաստի արտադրանքի միջեւ պասսաժների քանակը պետք է համապատասխանի դեղի գրանցման դոսյեում նշված քանակին: Գործընթացի ընդլայնումը չպետք է փոխի այդ հիմնարար հարաբերակցությունը:
29. Ցանքսային կուլտուրաները եւ բջիջների բանկերը պետք է պատշաճ կերպով բնութագրվեն եւ թեստավորվեն՝ պարզելու համար ադոտոտիչների առկայությունը: Օգտագործման համար դրանց կիրառելիությունը պետք է հետազայում ցույց տրվի բնութագրերի կայունությամբ եւ արտադրանքի հաջորդական սերիաների որակով: Ցանքսային կուլտուրաների լոտերը եւ բջիջների բանկերը պետք է ձեւավորվեն, պահվեն եւ օգտագործվեն այնպես, որ նվազագույնի հասցվի ադոտոտման կամ փոփոխման ռիսկը:
30. Ցանքսային կուլտուրաները եւ բջիջների բանկերը պետք է ձեւավորվեն համապատասխան կերպով հսկվող միջավայրում, որպեսզի ցանքսային կուլտուրան ու բջիջների բանկը, ինչպես նաև՝ հարկ եղած դեպքում, դրանց հետ աշխատող անձնակազմը պաշտպանված լինեն: Ցանքսային կուլտուրայի եւ բջիջների բանկի ձեւավորման ընթացքում, միեւնույն տարածքում կամ միեւնույն անձինք չպետք է միաժամանակ աշխատեն այլ կենդանի օրգանիզմներով կամ

ախտահարված նյութերով (օրինակ՝ վիրուս, բջիջների գիծ կամ շտամ):

31. Ցանքսային կուլտուրաների եւ բջիջների բանկերի կայունության ու վերարտադրողականության վերաբերյալ տվյալները պետք է փաստաթղթավորվեն: Պահման համար նախատեսված տարաները պետք է հերմետիկ փակվեն, հստակ մակնշվեն եւ պահվեն անհրաժեշտ ջերմաստիճանի պայմաններում: Պետք է մանրագնին գույքագրում կատարել: Պահման ջերմաստիճանը պետք է շարունակաբար գրառել սառցարանների պարագայում եւ պատշաճ կերպով ենթարկել մոնիտորինգի՝ հեղուկ ազոտի դեպքում: Հաստատված սահմաններից ցանկացած շեղում եւ ձեռնարկված ցանկացած շտկող գործողություն պետք է արձանագրվի:
32. Միայն լիազորված անձնակազմին է թույլատրվում աշխատել նյութի հետ եւ դա պետք է կատարվի պատասխանատու անձի վերահսկողությամբ: Պահված նյութի մատչելիությունը պետք է վերահսկել: Տարբեր ցանքսային կուլտուրաները կամ բջիջների բանկերը պետք է այնպես պահվեն, որ բացառվի դրանց խառնվելու կամ խաչաձեւ աղտոտման հնարավորությունը: Ցանկալի է առանձնացնել ցանքսային կուլտուրաներն ու բջիջների բանկերը եւ դրանք պահել տարբեր տեղերում՝ ամբողջությամբ կորցնելու ռիսկը նվազագույնի հասցնելու համար:
33. Մայրական կամ աշխատանքային բջիջների բանկերի եւ ցանքսային կուլտուրաների բոլոր տարաները պետք է պահվեն նույն ընթացակարգով: Եթե տարանները դուրս են բերվում պահման համար նախատեսված տարածքից, ապա չպետք է վերադարձվեն պահեստ:

Աշխատանքային սկզբունքները

34. Պետք է ցույց տալ, որ սնուցող միջավայրն ունի աճը խթանելու հատկություններ:
35. Ֆերմենտատորների եւ այլ անոթների մեջ նյութեր կամ կուլտուրաներ ավելացնելը եւ դրանցից նմուշառումը պետք է կատարվի մանրագնին հսկողության պայմաններում՝ աղտոտումը բացառելու համար: Ուշադրություն պետք է դարձնել, որպեսզի ավելացում կամ նմուշառում կատարելիս անոթները ճիշտ միացված լինեն:
36. Արտադրատեսակների խառնումը եւ ցենտրիֆուգացումը կարող է հանգեցնել

աւերոգողի գոյացմանը, ուստի եւ կենդանի միկրոօրգանիզմների փոխանցումը կանխարգելելու համար նման գործողություններն անհրաժեշտ է հսկողության տակ պահել:

37. Հնարավորության դեպքում սնուցող միջավայրը պետք է մանրէազերծվի տեղում: Եթե հնարավոր է՝ ֆերմենտատորներում գազերի, միջավայրերի, թթուների կամ հիմքերի, փրփրարտադրությունը կանխող նյութերի եւ այլնի կանոնավոր ավելացման դեպքում պետք է օգտագործվեն տեղում մանրէազերծող ֆիլտրներ:
38. Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձվի վիրուսի ոչնչացման կամ ապակտիվացման պարտադիր աշխատանքների վալիդացմանը (տե՛ս Ուղեցույցի վերաբերյալ ԱՂԱԿ-ի ծանոթագրությունները):
39. Եթե վիրուսի ապակտիվացման կամ ոչնչացման գործընթացն իրականացվում է արտադրության ընթացքում, պետք է միջոցներ ձեռնարկվեն՝ չմանրէազերծված արտադրանքից ստերիլ արտադրանքի աղտոտման ռիսկից խուսափելու համար:
40. Քրոմատագրության համար օգտագործվում են տարբեր տեսակի սարքավորումներ, եւ դրանք սովորաբար նախատեսվում են մեկ արտադրանքի մաքրման համար, եւ ամեն սերիայից հետո պետք է մանրէազերծվեն կամ մաքրվեն: Մշակման տարբեր փուլերում միեւնոյն սարքավորման օգտագործումը չի խրախուսվում: Անհրաժեշտ է սահմանել ընդունման չափանիշներ, պիտանիության ժամկետ կամ սյունակների ախտահանման կամ մանրէազերծման մեթոդներ:

Որակի հսկումը

41. Ներարտադրական հսկողությունը հատկապես կարեւոր նշանակություն ունի կենսաբանական դեղերի որակի կայունությունն ապահովելու համար: Այդ հսկողության այն միջոցները (օրինակ՝ վիրուսների ոչնչացումը), որոնք վճռական նշանակություն ունեն որակի համար, սակայն չեն կարող կիրառվել պատրաստի արտադրանքի նկատմամբ, պետք է իրականացվեն արտադրության համապատասխան փուլում:
42. Կարող է անհրաժեշտություն առաջանալ պահելու միջանկյալ արտադրանքի նմուշներ (բավարար քանակությամբ եւ համապատասխան պայմաններում),

որպեսզի հնարավոր լինի սերիայի հսկման հետ կապված հետազոտությունները կրկնել կամ հաստատել:

43. Որոշ արտադրական գործընթացներ, օրինակ՝ ֆերմենտացումը, պահանջում են շարունակական մոնիտորինգ: Նման տվյալները պետք է սերիայի վերաբերյալ արձանագրության մաս կազմեն:
44. Շարունակական կուլտուրաների օգտագործման դեպքում հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել արտադրության այս մեթոդով պայմանավորված որակի հսկման պահանջներին: